

Precarium solvit ad beneplacitum concedentis, secus precaria, nisi sit irrationabilis. h. d.

§. 6. Distat autem precarium a precaria: quia precarium tamdiu conceditur, quod is, qui concessit, patitur: Præcaria vero non sunt pro voluntate concedentium revocanda, nisi sint irrationabiles: quo casu poterit successor prædecessore concessam precariam rescindere, & revocare.

Ruina, prædia inculta, & sylva extirpata possunt sub anno censu concedi in emphyteusim, & si per biennium, in solutione censu cessarum fuerit, potest emphyteuta expelli. h. d.

§. 7. Ruina quoque, quas Ecclesia reficer non valet, & inculta prædia, ut extirpatæ sylvæ in emphyteusim sub anno censu his concedi poterunt, a quibus vel suo, vel parentum b. suorum labore constitutæ extirpatæ, nisi forte possint aliis ad majorem Ecclesiæ utilitatem cum eodem onere conferri. Qui tamen si per biennium in solutione canonis cesseraverit, nisi celeri satisfactione postmodum sibi consulere studuerint, jure expelli poterunt: nec quicquam eis prodiderit, quod ut canonem solverent, sibi nunciatur non fuit, cum hoc casu præfixus dies pro domino interpellet.

Terrulas incommodes, & minus utiles, item servos fugitivos potest prælatus alienare. h. d.

§. 8. Terrulas d' quoque, aut vineolas exiguae, & Ecclesia minus utiles, aut longe positas, vel domos, quæ Ecclesia plus incommodi, quam utilitatis afferunt, si necessitas fuerit, distrahendi potestatem Episcopus habebit. Simili ratione fugitivos servos, & qui de fuga revocati retineri non possunt, si voluerint, aut illi ex alio meruerint, Episcopis distrahendi potestas erit.

Feudum a vassallo alienatum, & difficultis recuperationis, potest Episcopus alteri sub conditione recuperandi concedere. h. d.

§. 9. Sed & in feudum certis casibus, & jurejurando de non alienando minime obstante res Ecclesiasticae concede-re poterit, veluti si feudum per vassallum alienatum fuerit, & per Episcopum id facile recuperari non valeat: poterit enim per Episcopum illud alicui concedi, qui & ipsum recuperet, & in feudum ab Ecclesia recognoscatur.

Feudum devolutum potest per Episcopum alteri concedi. h. d.

§. 10. Quinimo si etiam talis necessitas non immineat, nihilominus alienantis filium, vel consanguineum, vel ejusdem feudi consortem potest Episcopus investire. Idem erit, si per obitum vassalli feudum ad Ecclesiam removetur: nam & eo casu investire Prælatus alium libere potest, si Ecclesia viderit expedire.

Qui aliquid contulerunt, vel acquisiverunt Ecclesia, possunt pro modo collati, vel acquisti manumittere, dum tamen manumissus cum posteritate, & peculio remaneat in patrocinio Ecclesia. h. d.

§. 11. Illud etiam Toletano Concilio g diffiditum reperitur, quod si Sacerdotes aliquid Ecclesia sua relinquant, vel nihil habentes aliqua prædia, vel familias Ecclesiæ suis acquirunt, liceat eisdem aliquos juxta collata modum rei de familia ejusdem Ecclesia manumittere, ita ut manumissus cum peculio, & posteritate sua sub Ecclesia remaneant patrocinio. Quod si qui nihil de proprio h. Ecclesia contulerunt, libertati servos Ecclesia donare ausi fuerint, ex eodem Concilio Episcopus successor ad Ecclesia ius vocare poterit. Impium est enim, ut qui lucrum de rebus suis Ecclesia non contulit, damaum inferre valeat.

Princeps potest rem suam aqualem, vel maiorem cum Ecclesiastica permuteare: & servi Ecclesiastici, si frugi sunt, præterquam ad libertatem, commutari non possunt. h. d.

§. 12. Sed & Princeps, si causa probabilis id poposcerit, cum re Ecclesiastica, & immobili rem suam maiorem, vel aqua-

lem spermutare poterit pragmatica super hoc præcedente forma. Ecclesiastica tamen mancipia, quæ frugi fuerint, præterquam ad libertatem commutari non poterunt.

Episcopus potest permuteare terres duarum Ecclesiærum sue diœcesis, illarum accedente consensu: & de temporalibus ad spiritualia non potest fieri permutatio. h. d.

§. 13. Episcopus quoque duarum sue diœcesis Ecclesiærum terras, in vicem ambarum partium accedente consensu permuteare poterit, & si alterius partis prædium valore præponderet, ad aequalitatem inducendam ab altera parte pecuniam refuadi jubebit b. De temporalibus autem ad spiritualia permutatio jure confistere non potest.

Res Ecclesiastica potest proper prescriptionem legitimam ab Ecclesia abducere, & detrahi. h. d.

§. 14. Præterea etsi quis per tempora sacris canonibus definita rem Ecclesiastica justo titulo, & bona fide ita possederit, ut nullo tempore rei conscientiam habeat alienæ, completa præscriptione res possessa a juribus Ecclesiæ dubio procul intelligitur esse avocata.

Decimes & oblationes præscribi non possunt. h. d.

§. 15. Proventus tamen primitium, & decimationum præscriptione tolli non poterunt, etiam si a Romano Pontifice Laicus quilibet super his rescriptum impetraverit.

TITULUS XXVIII. DE PECULIO CLERICORUM, RELICTIS, ET SUCCESSIONIBUS EORUM.

Ecclesiastica reputantur etiam res illæ, quæ Sacerdos acquisivit, cum tempore sue promotionis nihil haberet: qui sub pœnis hic contentis curabit, ut de rebus a se emptis ad nomen Ecclesiæ scripturam conficiat. h. d.

Rgo res Ecclesiasticas ab Ecclesiæ iuribus abdicare non licet: Ecclesiasticas autem res intelligimus non modo quas Ecclesiæ rationibus Sacerdos comperit a scriptis, sed etiam eas, quas is emerit, cum tempore sue promotionis nihil haberet. Cum igitur & hæc tanquam de bonis Ecclesiæ quæstia ejusdem esse intellegantur, ne quando Jus Ecclesiasticum imminuat, curabit Sacerdos, ut de his, quæ superemerit, & ad ipsius Ecclesiæ nomina & scripturam conficiat, & Ecclesiæ relinquit, alioqui ab eius ordinatione discedat. Qui vero prætextu proprii e, vel alieni nominis scadent facere voluerit, sacrilegii crimen incurrit.

Rituum Sacerdoti pro anima, censetur relictum Ecclesiæ: secus est, si quid ei sit relictum sub onere fidei commissi. h. d.

§. 2. Sed & si non emerit, sed pro anima quicquam intuitu Ecclesiæ Sacerdoti reliquerit, adhuc idem statendum erit. Congruit enim, ut quemadmodum Sacerdos habet, quod Ecclesiæ dimissum est, ita & Ecclesiæ id habet, quod relinquet Sacerdoti. Si quid tamen per fideicommissum aut Sacerdoti, aut Ecclesiæ relictum fuerit, alteri postmodum profuturum, id inter Ecclesiasticas facultates computandum non erit.

Bona quæstia Sacerdotibus intuitu Ecclesiæ, debent remanere apud Ecclesiam, nec de his potest quis testari: & quid continetur nomine Ecclesiæ. h. d.

§. 3. Generaliter f' igitur bona qualibet ob Ecclesiæm acquisita Sacerdotibus, sive mobilia, sive immobilia, post illorum obitum debent apud eandem remanere, nec super his ullum de jure testamenti fieri poterit. Nomine autem Ecclesiæ, ubi Clericorum est collegium, non Episcopus, vel morientis Clerici successor, sed congregatio communis intelligitur, quæ rerum illarum euram, & Ca-

nonicam

a C. 1. extr. eod. tit. b c. ad aures. extr. eod. c c. fin. ext. loca. d e. terrulas. 12. q. 2. e. c. 2. ext. de feud. f c. fin. ext. ext. eod. f c. relatum. vel secundo. ext. de test.

b C. fin. extr. de prec. b c. ad questiones extr. de ver. perm. c c. fin. de rer. perm. d c. 2. ext. eod. e cap. penult. ext. eod. f c. consensu. ext. eod. h c. Episcopi. ext. eod. tit.

monicam debet habere distributionem. Ubi autem in locum defuncti unus tantum substituendus erit, is ea bona, velut & alia, dispensabit.

Clerici possunt maxime accedente justa causa de bonis Ecclesiasticis facere elemosynam. h. d.

§. 4. Licet autem Clerici nec de mobilibus ipsis testamentum confidere possint, consuetudinis tamen est non improbatæ, ut de his pauperibus & religiosis locis, & his qui vivent servient, sive sint consanguinei, sive extranei, aliqua juxta servitii meritum conferant, non testamenti ratione, sed elemosynæ duntaxat intuitu a.

Potest quis tantum legare de bonis Ecclesiasticis, quantum contulerit Ecclesiæ. h. d.

§. 5. Item si tautem de proprii Juris facultate contulerit Ecclesiæ, quantum de Ecclesiasticis bonis legaverit, sed ejus peculium in quatuor partes dividetur, quarum una Episcopo, altera Ecclesiæ, tertia pauperibus assignabitur, quarta parentibus: & si non sint capaces parentes, Episcopus eam recipiet, & in usum Ecclesiæ diligenter distribuet.

Bona servi promoti ad sacros ordines ab intestato decedentis dividuntur in quatuor partes, ut hic. h. d.

§. 6. Si vero servus a ad sacros ordines promotus, libertatem natus fuerit, idemque postea deceperit intestatus, nihil olim dominus de bonis ejus vendicare poterit, sed ejus peculium in quatuor partes dividetur, quarum una Episcopo, altera Ecclesiæ, tertia pauperibus assignabitur, quarta parentibus.

Clerici possunt testari de his, quæ acquisiverint non intuitu Ecclesiæ. h. d.

§. 6. De his vero b, quæ aut paterna successionis, vel cognationis intuitu, seu consanguineorum, vel amicorum

a C. ad hæc. extr. de test. b c. quianos. extr. de test.

a Can. 2. extr. de success. ab intest.

FINIS LIBRI SECUNDI.

INSTITUTIONUM JURIS CANONICI LIBER TERTIUS.

TITULUS PRIMUS. DE JUDICIIS, ET ILLORUM DIVISIONE.

Quid sit Judicium, & quid causa. h. d.

RESTAT, ut videamus de Judiciis. Potest autem judicium ita describi, JUDICIUM est discussio causæ, quæ rite fit in foro coram Judice: CAUSA vero est origo negotii, & materia judicii.

Quæ sit Judicia Secularia, & quæ Ecclesiastica. h. d.

§. 2. Summa divisio judiciorum hæc est: quod aut sunt secularia, aut Ecclesiastica. Judicia secularia sunt, quæ coram Judice laico inter personas seculares exercentur: Ecclesiastica vero sunt, quæ coram Judice Ecclesiastico inter personas Ecclesiasticas agitantur. Duo enim sunt, quibus principaliter orbis regitur a, Auctoritas sacra Pontificum, & Imperialis ac regia potestas. Unde sicut civilium legum non nisi civilis est debet executor: ita etiam Ecclesiasticarum Ecclesiasticus Judex est administrator.

Principales potest rem suam aqualem, vel maiorem cum Ecclesiastica permuteare: & servi Ecclesiastici, si frugi sunt, præterquam ad libertatem, commutari non possunt. h. d.

§. 4. Parib ratione tam Milevitanensi, quam Carthaginensi Concilio constitutum est, ne Clerici Clericos reliquo suo Pontifice, ad publica judicia, sub poena depositionis & amissionis priorum jurium pertrahant: cujus beneficio, cum non sit personale, sed collegio Ecclesiastico.

Laicus a Laico coram seculari Judice conveniri debet, nisi causa sit spiritualis vel similis: & literæ imperatae ad Judicem Ecclesiasticum non tenent.

a C. 1. extr. de prec. b c. ad aures. extr. eod. c c. fin. ext. loca. d e. terrulas. 12. q. 2. e. c. 2. ext. de feud. f c. fin. ext. ext. eod. f c. consensu. ext. eod. h c. Episcopi. ext. eod. tit.

b C. fin. extr. de prec. b c. ad questiones extr. de ver. perm. c c. fin. de rer. perm. d c. 2. ext. eod. e cap. penult. ext. eod. f c. relatum. vel secundo. ext. de test.

c C. sollicite extr. de majorit. & obed.

§. 3. Laicus a ergo a Laico coram Judice seculari, non autem Ecclesiastico conveniendum erit: quod usque adeo obtinet, ut etiam si alteruter litigantium ab Apostolica se de literis ad Ecclesiasticum Judicem impetraverit, irritus sint & inanes. Si tamen causa sit hujusmodi, quæ ad Ecclesiasticum forum pertinet, qualis est matrimonii, usuriarum, perjurii, & similes, licet inter Laicos disceptatio sit, Judex Ecclesiasticus audeundus erit. Idem juris est, si vel a seculari Judice justitia impetrari non potest, vel consuetudo loci, vel miserabilitas personarum Ecclesiastico Judicem compellendum suadeat.

Clerici habent privilegium, ne coram Judice Laico conveniri valeant, cui non potest ullo pacto renunciari. In Judicem tamen Ecclesiasticum non suum possunt consentire, accedente consensu diœcensi. h. d.

§. 4. Parib ratione tam Milevitanensi, quam Carthaginensi Concilio constitutum est, ne Clerici Clericos reliquo suo Pontifice, ad publica judicia, sub poena depositionis & amissionis priorum jurium pertrahant: cujus beneficio, cum non sit personale, sed collegio Ecclesiastico.

Laicus a Laico coram seculari Judice conveniri debet, nisi causa sit spiritualis vel similis: & literæ imperatae ad Judicem Ecclesiasticum non tenent.

a C. 1. extr. de prec. b c. ad aures. extr. eod. c c. fin. ext. loca. d e. terrulas. 12. q. 2. e. c. 2. ext. de feud. f c. fin. ext. ext. eod. f c. consensu. ext. eod. h c. Episcopi. ext. eod. tit.

b C. fin. extr. de prec. b c. ad questiones extr. de ver. perm. c c. fin. de rer. perm. d c. 2. ext. eod. e cap. penult. ext. eod. f c. relatum. vel secundo. ext. de test.

c C. sollicite extr. de majorit. & obed.

co*indultum*, *passionibus privatorum*, aut *juramento illicito* derogari non potest. In *Judicem* tamen non suum, si is persona sit Ecclesiastica, & Episcopi dioecesani *consensus accesserit*, Clerici consentire poterunt.

Auctor sequi debet *forum rei*. h. d.

§. 5. Quod si inter Clericum & Laicum *contentio* sit, ut cognoscamus, utrum Ecclesiasticus, an secularis *Judex* causam dirimere debeat, *dispicendum* erit quis rei *conventi* partes sustinet. Nam si Clericus, apud Ecclesiasticum *forum*: si Laicus, apud secularium erit agitanda *causa*: cum a generale sit, ut *auctor* *forum rei* sequatur. Cavendum b erit igitur Laico *Judici*, ne quoquo modo Clericum *condemnet*: quod si fecerit, ab Ecclesia, cui injuriam irrogare noscitur, tam diu sequestrandus erit, quoque reatum suum cognoscens, emendet.

Si delinquens captus pretendatur Clericus, utrum ita sit, debet cognoscere *Judex Clericus vocato* *Judice seculari*. h. d.

§. 6. *Dubitare* tamen contigit, si *Judex Laicus* c delinquentem *captum* detineat, & si se Clericum afferens, ad curiam Ecclesiasticam remitti postulet, vel illum curia ipsa Ecclesiastica tanquam Clericum repeat, si *Judex Laicus* illum esse Clericum *inficiatur*, & properea minime remittendum contendat, quis sit hujus dubitationis legitimus futurus *Judex*. Et cum de re Ecclesiastica & spirituali sit *controversia*, ad *Judicem Ecclesiasticum* hujusmodi cognitione pertinet. *Judex* tamen secularis, vel alius, cuius intersit, dum res hujusmodi cognoscitur, vocandus erit.

Delinquens captus habitus pro Clerico, statim debet restituiri *Judici Ecclesiastico*. h. d.

§. 7. Sed si notorium fuerit, vel fama publica extiterit, reum *captum* talem esse Clericum, qui hujusmodi *privilegio* gaudere debeat, aut ipse pro Clerico communiter habeatur, statim uelum de Clericatu cognitionem Ecclesiastica curia restituendus erit.

Talis quis presumitur, in quali habitu reperitur aliquando *conversatus* & *captus*. h. d.

§. 8. Idem d dicendum erit, si ante *deprehensionem* pro Clerico publice se gerens, tonsuram & clericales vestes deferens, *deprehensus* fuit: donec enim contrarium non constiterit, talis, quem cum demonstrat habitus, *presumendus* erit.

Ex actu momentaneo non tollitur presumptione orta ex actu habente tractum temporis. h. d.

§. 9. Aliud e observandum, si antequam *deprehendetur*, publice se pro Laico gerezat, & quasi Laicus communiter habeatur: nam quanquam *deprehensionis* tempore in habitu clericali repertus fuerit, ob *presumptionem*, quae adversus captum ex praecedenti laicalis habitus delatione orta est, non antea restituendus erit, quam de clericali titulo fidem fecerit: interim tamen quivis processus *Judicis* penitus conquescat.

Secunda Judiciorum divisio, quod quedam sunt *ordinaria*, & quedam *extraordinaria*: & quis sit *Judex ordinarius*. h. d.

§. 10. Est & alia divisio *judiciorum*: nam Ecclesiasticorum quedam sunt *ordinaria*, quedam vero *extraordinaria*, sive delegata. *Judicium ordinarium* est, quod coram *Judicibus ordinariis* exercetur. *Ordinarius* *Judex* est, qui suo iure, vel superioris beneficio, universalem *jurisdictionem* exercere potest, ut *Episcopus*, *Archiepiscopus*, *Legatus*, & similes. Constituitur autem a *Lege*, vel *Principi*, *Consuetudine*, vel *Universitate*. Igitur cum *Episcopus* in tota sua dioecesi *jurisdictionem ordinariam* noscatur habere, poterit in quolibet loco *sacra dieœcœsi* non exempto, per se, vel per alium, pro tribunali sedere, & ea quæ ad ipsius spectant officium, libere

a *Can. cum sit*, extr. de foro compet. b c. *conquestus*. d. tit. c. c. si *Judex*, de sentent. excomm. in 6. d. d. c. si *Judex*. §. idem, de sentent. excomm. in 6. e. d. c. si *Judex*. §. non sc. de sentent. excom. in 6.

exercere, & cum opus fuerit, auxilium publicum implorare a.

Quid sit judicium extraordinarium, & *quid Judex delegatus*. h. d.

§. 11. Extraordinarium sive *delegatum* *judicium* est, quod coram *Judice delegato* exercetur. *Judex delegatus* est is, cui ab eo, qui demandare potest, causa committitur.

Non solum Princeps, sed etiam alii *Ordinarii* possunt delegare, licet *delegatus a Princepe* sit magis *privilegiatus*. h. d.

§. 12. Possunt autem *jurisdictionem mandare*, non solum Princeps, verum etiam alii ordinarii. Is tamen, cui a Princepe mandatur, ceteris longe præstat: nam & alteri ex causa subdelegare, nisi illius electa fuerit industria b, renitentemque compellere, & propriam sententiam exequi c, & contra ipsum ordinarium procedere potest, quæ in ceteris delegatis non obtinet.

Delegatus a Princepe regulariter non potest quem citare, ut compareat personaliter. h. d.

§. 13. Non d tamen in civili *judicio* alterutri parti, ut coram se personaliter compareat, jubere poterit: nisi vel mandatum ad hoc speciale receperit, vel nisi pro veritate dicenda, vel pro juramento calumnia exhibendo, vel alia juris necessitas partes coram exigat specialiter præsentari.

Delegatus a Papa non subdelegat, nisi personis hic enumeratis. h. d.

§. 14. Sed nec omnibus promiscue vices suas demandare poterit e, sed illis duntaxat, quibus auctoritate literarum sedis Apostolicæ, vel Legatorum ejusdem causa committuntur, hoc est, non nisi dignitate prædictis, aut personatum obtinentibus, vel Ecclesiasticorum cathedralium Canonicis.

Potest una *causa* etiam pluribus delegari, & si in *rescripto* non fuerit adjecta clausula: quod si omnes; non valebit processus, nisi simul procedant: secus, scilicet clausula fuerit adjecta: quo causa procedere poterunt, si constet aliquis non posse, vel nolle interesse. h. d.

§. 15. Item mandari potest *jurisdiction*, tam uni, quam pluribus, certis tamen: sed si pluribus mandata sit, non adjecto eo, Quod si omnes interesse negaverint, vel noluerint, reliqui exequantur, nisi simul omnes conjunctim proceferint, quicquid aliqui fecerint, nullam juris habebit efficaciam. Plane si is, qui interesse non potest, vel Conjudici suo, vel alii vices suas commiserit, perinde res accipienda est, atque si omnes simul procedant. Aliud *Judex* est, si illud adiectum sit. Nam nec impeditorum collegarum subdelegatos admittere cogendi erunt, & quod pars illorum fecerit, ratum habendum erit.

Hoc tamen ita denum obtinebit, si reliquis procedere voluntibus, quodam vel interesse non posse, vel omnino nolle legitime constiterit: alioquin procedentes nihil agent. Si unus ex pluribus delegatis negotium inchoaverit, alii non possunt se intramittere, nisi ex causa. h. d.

§. 16. Porro uno illorum commissum negotium inchoante, alii ulterius se intromittere non poterunt, nisi aut infirmitate, vel alia justa causa illum, qui causam tractare incepit, contigerit impediti, aut idem nollet, vel dolo malo meo procedere recusat.

Jurisdiction perpetua per unum, intelligitur perpetua quoad omnes. h. d.

§. 17. *Jurisdictione f* vero per unum vivo mandatore perpetua, quoad omnes condelegatos *Judices* perpetua intelligitur.

Delegatus debet diligenter servare fines mandati, & cum quid committitur, censetur omnia commissa, per quæ pervenitur ad illud. h. d.

§. 18. Sed si uni, sive pluribus, sive a Princepe, sive ab alio mandata fuerit *jurisdiction*, mandati forma dili-

a *Can. cum sit*, extr. de foro compet. b c. *conquestus*. d. tit. c. c. si *Judex*, de sentent. excomm. in 6. d. d. c. si *Judex*. §. idem, de sentent. excomm. in 6. e. d. c. si *Judex*. §. non sc. de sentent. excom. in 6.

a C. 1. in fin. extr. de off. ord. b c. fin. §. pen. extr. de off. deleg. c c. significasti. ext. d. tis. d. c. i. de jud. in 6. e. c. statutum. de rescrip. in 6. f. c. sum plures. in fin. de off. deleg. in 6.

genter custodienda erit: nec aliquid contra quam sibi mandatum fuerit, delegatus tentare audebit. Plane *jurisdictionem impediens*, vel in *judicium* venire detrectantes, delegatus a Princepe Ecclesiastica districtione, etiam si litera commissio id non contineant, coercere poterit, vel pro delicti & causa qualitate, secundum arbitrium suum, si certa poena a Canonibus non exprimatur, multat: quia ex eo, quod aliqui causa committitur super omnibus e, quæ ad causam ipsam spectare noscuntur, plenam recipit postem.

Rationabiles exceptiones admittit delegatus, nisi verba rescripti sonent in contrarium. h. d.

§. 19. Rationabiles b quoque & honestas exceptiones, & a juris æquitate non abhorrentes, licet id expresse mandato non comprehendantur, admittit: nisi, quod nulla debeat exceptiones admitti, litteris expressum fuerit.

Delegatus habet *jurisdictionem etiam in eum*, in quem fuit facta alienatio post impetratum rescriptum, licet rescriptum de eo non faciat mentionem. h. d.

§. 20. Sed c eti illeras aduersus Titum ab Apostolico impetraverunt, & is, ut mandatum eludat, antequam litera ad Judicem datum perveniant, vel etiam postea antequam citetur de possessione, de qua controversia vertitur, commutationem fecerit, eum qui in possessionem sese ingesserit, poterit delegatus cogere, ut coram se juris pareat æquitatibus: nec, quod rescriptum contra Titum impetratum fuerit, oponi poterit. Generaliter enim omnis venditio, cessio, & alienatio judicii mutandi causa facta, utroque jure prohibetur: alias delegata jurisdiction ad personas rescripto non comprehensas, etiam ipsi voluntibus, prorogari d non potest.

Mandatum Apostolicum ex causa potest executioni mandari, etiam in alio loco ab expreso in mandato. h. d.

§. 21. Simili ratione statutum e est, ut si is, per quem ab Apostolica sede certo loco inquisitio, vel quid aliud expediri mandatur, ob illius potentiam, vel malitiam, contra quem inquiri, vel procedi mandatur: vel fautorum eius eo loco secure mandatum executioni mandari nequeat, ad id exequendum locum securum & idoneum eligere valeat, ne quis scilicet ex proprio dolo, vel fraude commodum reportet. Quinimo idem faciet, si alia probabilis causa subsit, propter quam in loco decreto perfici comode nequeat, quod mandatum: ne tali prætextu impediti contingat mandatum Apostolicum, vel differri.

Delegatio solvit revocatione jurisdictionis integræ. h. d.

§. 22. Solvit autem delegatio multis modis: puta revocatione, morte, impotentia delegati, executione sententiæ, propria pronunciatione, temporis fluxu, recusatione. Revocatione, cum is f, qui mandavit jurisdictionem, antequam is, cui mandata fuerit, ea uti coepit, mandatum revocat: cum eo casu jurisdictione in eum efficerit transire non censeatur.

Morte tam delegantium, quam delegatorum solvitur delegatio: & si unus ex pluribus delegatis moriatur, adhuc solvitur delegatio, nisi aliud expressum sit in rescripto, vel sub nomine dignitatis facta sit delegatio. h. d.

§. 23. Morte extinguitur delegatio, tam ejus qui mandavit, si re integræ deceperit, quam etiam eorum qui delegationem suscepserunt: quod quidem adeo obtinet, ut si pluribus Judicibus datis unus rebus eximatur humanis, delegatione etiam quoad superstites expiret: nisi aliud in delegatione comprehendens fuerit, aut sub dignitatis nomine, non proprio facta fuerit.

Mors & absentia equiparantur re non integræ. h. d.

§. 24. Quæsumus est, si ab Apostolica sede datus *Judex*,

quotiescum abesse & contigerit, vices tibi suas commiserit an si rebus eximatur humanis, commissum tibi negotium libere valeas diffinire? & cum tunc quoque censeatur abesse, rescriptum est, si illo vivente jurisdictione uti coepit, posse non secus, ac si is viveret, & abesse, in negotio procedere. Idem juris est, si tibi vices sub ea forma committat, donec eas revocandas duxerit.

Delegatio perimitur impedimento delegati, tam juris quam facti. h. d.

§. 25. Sed eti delegatus mortuus quidem non fuerit, ita tamen impediatur, ut omnino delegationis negotio interesse non possit, extinguitur delegatio. Impedimentum autem intelligitur, tam juris, quam facti. Juris, ut b si infamis factus, aut alio legitimo impedimento detentus fuerit. Facti, ut si inevitabili necessitatibus articulo, puta infirmitate prepediatur.

Jurisdictione delegati a Princepe expirat per executionem sententie. h. d.

§. 26. Idem juris est, si delegatus a Princepe per se, per alium sententiam executioni mandavit, vel mandari præcepit. Tunc enim ejus jurisdictione cessat, quia semel est officio suo functus.

Si Judex delegatus pronunciat se Judicem incompetentem, expirat jurisdictione. h. d.

§. 27. Item c si *Judex delegatus* interloquendo pronunciaverit se super aliqua causa procedere non debere, usque ad eam jurisdictionem amittit, ut etiam ex litigiorum consensu illam reassumere non possit.

Si in rescripto tempus apponatur, transacto termino expirat jurisdictione. h. d.

§. 28. Sed d & cum causa intra certum terminum decidenda committitur, termino transacto mandatum expirat, nisi tempus communis partium consensu prorogatum fuerit. Terminus autem tunc incipit currere, cum *Judicis* literas recepisse contigerit.

Potest quis conveniri vigore literarum posteriorum, etiam non facientium mentionem anteriorum, quas aduersarius imperavit, sed per annum non fuit usus. h. d.

§. 29. Non absimili ratione constitutum est e, ut si quis Apostolicas literas impetrans infra annum, postquam *Judicium* copiam habuerit, dolo, vel negligencia eis uti distulerit, auctoritate posteriorum literarum, quas postea forsan ejus aduersarius impetraverit, conveniri valeat, licet in posterioribus nulla mentio de prioribus habeatur!

Recusatione extinguitur delegatio, cum *Judex* datus suspensus putatur & pronunciarur. h. d.

§. 30. Recusatione quoque extinguitur delegatio: quod eo casu accidit, quo *Judex* datus altero litigiorum pente, ob probabilem aliquam suspicionis causam ab iudicio removendus pronunciat: utputa f, si *Judex* datus dicatur dominus litigantium, aut consanguineus, aut ad vocatus, aut cum altero immodicam contraxisse familiaritatem, aut ab eodem in alia causa partem appellasse, aut nondum *Judicem* ad legitimam etatem pervenisse.

Qualiter cognoscatur & expediatur causa suspicionis. h. d.

§. 31. Recusationis autem causa varie cognoscitur g: nam si contra unum ex duobus ab Apostolica sede delegatis suspicionis causa proponatur, siquidem illa clausula apposita sit, Quod si ambo interesse non possunt, alter in causa procedat: coram non recusato coniudice expedienda erit. Ubi vero non est dicta clausula in rescripto, debet super hoc ad arbitrios recursus haberi, prout Gegeriana

a C. si delegatus. de off. del. in 6. b c. scisitatus exrr. de script. c c. significantibus. extr. de off. deleg. d c. de causa. extr. de offici. deleg. c can. 1. & 2. extr. de alien. jud. mut. d c. porro. in fin. extr. de offici. del. e can. statutum. de offici. del. in 6. f. c. can. quamvis. de offici. del. in 6.

riana constitutione latius continetur. Cum autem delegatus Episcopi recusat, recusationis causa coram Episcopo probanda erit, licet coram ipso, qui recusat, sit alleganda.

Judicium summarium est, in quo subtili ordinis judiciorum observatione premisso proceditur. Ordinarium & solenne est, in quo series judiciorum relata observatur. h. d.

§. 32. Rursus judiciorum tertia divisio haec est, quod quadam sunt summaria, quadam ordinaria & solennia. Summaria sunt, in quibus subtili & solenni ordinis judiciorum observatione prætermissa proceditur: ut sunt & causa electionum, provisionum, matrimonii, usurarum & similes, in quibus nec solennis libelli portatio, nec litis contestatio est necessaria, sed simpliciter de pleno sine strepitu ac figura judiciali proceditur. Itaque de his Jūdīcīo, etiam tempore feriarum ob hominum necessitates indultarum cognoscet, & litem, dilatationes amputando, exceptions, & appellations dilatorias & frustatorias repellendo, quanto poterit, faciet breviorem, prout haec duabus Clementis luculentissimis Constitutionibus latius continentur. Judicium ordinarium & solenne est, in quo exquisito & solenni juris ordine servato proceditur: ut pœna, libellum porrigit, litem contestando, & alia faciendo, de quibus infra latius visuri sumus.

TITULUS II. DE PROCURATORIBUS.

Judicia exercemus per nosmetipos, & per procuratores, vel syndicos: & quorū procuratorū species. h. d.

Expositis generibus judiciorum, consequens nunc est, ut videamus, per quas personas illa exerceri possint. Exercemus igitur judicia non solum per nosmetipos, verum etiam per procuratores nostros, aut syndicos. Procurator est, qui aliena negotia mandato domini, vel quasi domini administrat. Syndicus b est universitatis defensor, & procurator. Porro procuratorum duas sunt species: alii enim dantur ad judicia, alii ad negotia extra judicium explicanda.

Procurator constitutus est paternostis, & filiosfamilias: & ad negotia potest procurator constitutus, qui natus est annos XVII. ad judicium solum natus virginti quinque. h. d.

§. 2. Potest autem ad judicia non solum paternostis, verum etiam filiosfamilias & nullo intercedente patris consensu, fieri procurator, si legitimam ætatem compleverit. Licet enim quis post XVII. annum procurator ad negotia licite constitutar, ad judicia tamen, nisi major XXV. annis fuerit, constitui non poterit.

Natus annos XIV. potest esse in judicio super causis spiritualibus per se, & per procuratorem, non obstante patria potestate. h. d.

§. 3. Aliud d tamen juris est in principali: nam si is ad quartum decimum ætatis annum pervenerit, in causis beneficialibus, & aliis spiritualibus, necnon ab iisdem dependentibus, ad agendum, defendendumque per se, vel procuratorem, perinde admittendus erit, atque si vi gessum quintum ætatis annum natus esset, nec e ulla patria potestatis, vel voluntatis erit habendaratio: quamquam alias regulariter filiosfamilias sine patris assensu in judicio esse non possit.

Quonodo sit agendum, si minor quatuordecim annis in causis spiritualibus in judicio esse velit. h. d.

§. 4. Quod si f quartum decimum annum natus non fuerit, in hujusmodi causis nec agere, nec defendere per se poterit, sed vel per Episcopum, vel ejusdem officia-

a Cl. 11. de jud. & Clem. sepe, de verb. signif. b extr. de syn dic. c can. qui generaliter. §. 1. & seq. cod. tit. in 6. d can. fin. de judic. in 6. e can. fin. §. in hujusmodi. de judic. in 6. f can. fin. §. si vero de jud. in 6.

lem ad has lites curator sibi dandus erit: vel si major in fante fuerit, cum auctoritate alterius eorundem procuratorem constitueret poterit.

Delegatus sedis Apostolicae in causis quæ agitantur coram se pro minori quatuordecim annorum potest eidem curatorem dare, vel auctoritatem constitueret procuratorem. Et omnis qui non prohibetur, potest esse procurator. h. d.

§. 5. Quinetiam & Apostolica sedis delegatus, & ab eodem subdelegatus ad eas duntaxat causas, quæ coram ipsius ventilanda fuerint, vel curatorem dare, vel procuratoris constituendi auctoritatem praestare poterunt. Constitui autem poterit non solum Clericus, verum etiam Laius. Regulariter b enim omnis, qui non prohibetur, ad procuratoris officium idoneus habet.

Si duo sint procuratores in solidum, occupantis eis melior conditio, nisi in mandato sit comprehendens contrarium: quo casu solum altero non valens, vel nolente prosequi, poterit inchoatum negotium suscipere, nisi is, qui non prosequitur, alium substituerit. Si non sint dati in solidum, unus sine alio procedere non poterit. h. d.

§. 6. Et tam unus, quam plures possunt in una causa constitui procuratores. Si tamen e duo simul, non adjecto quod in solidum sint procuratores, constituantur, unus sine altero non admittetur: secus, si sint in solidum constituti: tunc enim illius melior erit conditio, qui per litis contestationem negotium primus occupaverit. Et dominus litis factus alterum excludet, nisi constitutus dixerit, quod occupantis conditio melior esse non deberet.

Tunc enim si eum, qui occupavit, aut legitime impediri contingat, aut prosequi forte nolit, poterit alter negotium ab alio inchoatum suscipere ac perficere, dum tamen ab alio aliis non fuerit substitutus.

Procurator constitutus etiam ad ea, quæ speciale mandatum exigunt, non potest explicare ea, quæ exigunt mandatum speciale, nisi in procuratorio sit facta expressio aliquorum articulorum speciale mandatum exigentium: quo casu etiam non expressos articulos poterit exequi procurator. h. d.

§. 7. Sed si unus sit procurator, siue plures, fines mandati diligenter custodiendi erunt, usque adeo ut si generaliter d quis ad omnia, etiam speciale mandatum exigentia constitutus procurator fuerit, ex vi generalitatis hujusmodi ad aliquem articulum, in quo mandatum speciale exigitur, admitti non debeat, nisi clausulam generalem quorundam articulorum speciale mandatum exigentium subsequatur expressio, puta transactionis, & iurandum deferendi. Tunc enim non expressos casus mandatum complectetur.

Mandatum non complectitur majora, quam sint in procuratorio expressa. h. d.

§. 8. Crimina tamen, vel defectus in personam electi, siue eius, cuius favore, vel facienda, vel jam facta est provisio non hujusmodi generalitatis, vel expressionis obtentu, opponendi facultas competit, nisi super hoc aliud in mandatis habeat. Nam hujusmodi generale mandatum graviora, vel majora, quam in ipso procuratorio sint expressa, non complectitur.

Procuratori ad negotia liberum est quodocunque substituire. Procuratori vero ad judicia substituitur solum in causis hic expressis. h. d.

§. 9. Sed & illud non est omittendum, quod licet procuratori ad negotia f liberum sit alium quodocunq; constitutere, judicario tamen g minime id concedi, nisi aut lis fuerit contestata, vel in rem suam datus sit, vel a domino substituendi fuerit concessa potestas: quo casu etiam non expressam personam poterit in procuratorem eligere.

a C. fin. §. delegatus. de jud. in 6. b can. eod. tit. in 6. c e. si duo. eod. tit. in 6. d c. qui ad agendum. eod. tit. in 6. e Clem. 2. eod. tit. f can. 1. §. fin. eod. tit. in 6. g d. can. 1. §. licet. d. tit. in 6.

Regulariter in causis criminalibus non potest intervenire procurator. h. d.

§. 10. Non tamen in omni judico procurator intervenire potest. In criminalibus a enim causis neque accusator, neque accusatus, nisi per seipso impetrere, vel defendere permittuntur, nisi b vel ab illi propulsanda sit injurya, aut rei contumacia sit excusanda, vel contra accusatorem sit excipendum, aut de levi ciuamine tractetur, aut si de gravi agendum sit, civiliter agatur.

Clerici & Monachi non possunt esse procuratores nisi propriæ Ecclesiæ urgente necessitate, & superioris iussu. h. d.

§. 11. Sed nec omnes ad procuratoris officium temere admitti debent. Ideo Episcopus, & universi Sacerdotes, cum ad solam Dei laudem, priorumque operum actiones sunt constituti, ab hujusmodi ministerio exclusi erunt. Idem quoque obtinet in Monachis c: nam & illos, cum solitariam vitam degere profiteantur, a forensi strepitu, ac litigis summoveri convenient. Plane monasterii exigente utilitate d, vel necessitate, & Abbatis accedente imperio, ad procuratorem & officium accedere minime prohibentur.

Acta cum procuratore revocato, donec ignoretur revocatione, tenent. h. d.

§. 12. Ad haec etiam admonendi sumus, quod si ignorante Judge, vel adversario b post contestatam item mandatum revocatum fuerit, ratum esset debet judicium, in quo quis post ignoratam revocationem quasi procurator versatus fuerit.

Matrimonium contractum per procuratorem revocatum non tenet, licet revocatio non venerit ad notitiam partium. h. d.

§. 13. Non sic tamen in matrimonio statutus c: nam si procurator ad contrahendum specialiter constitutus, antequam cocontrahat, a domino revocatus fuerit, contractum postmodum matrimonium, licet tam procurator, quam ea, cum qua contraxit, revocationem hujusmodi penitus ignoraverint, nullius momenti penitus existet: cum illius consensu deficerit, fine quo firmatam habete non potuit.

Acta justicis post revocationem procuratoris non ignoratam non tenent. h. d.

§. 14. Sed belle dubitari contigit, an universitatis i alij cujus procurator ex eo repelli debeat, quod majores, & jurati per quos eadem universitas regitur, tempore, quo injunctum fuit procuratioris officium, erant excommunicati sententia innodati, quasi & ille repelli debeat, cujus non recipiuntur autores? Et responsum est, hujusmodi procuratorem non repellendum, nisi vel illi ipsi excommunicati in literis procuratioris essent expressi, vel alias eorum auctoritate procuratioris instituto facta fuisse, aut ipsa universitas excommunicationis conscientia simul cum eis eundem procuratorem constitutet.

Procurator universitatis, in qua sunt excommunicati, non potest a judicio repelli, nisi tribus causis. h. d.

§. 15. Sed belle dubitari contigit, an universitatis i alij cujus procurator ex eo repelli debeat, quod majores, & jurati per quos eadem universitas regitur, tempore, quo injunctum fuit procuratioris officium, erant excommunicati sententia innodati, quasi & ille repelli debeat, cujus non recipiuntur autores? Et responsum est, hujusmodi procuratorem non repellendum, nisi vel illi ipsi excommunicati in literis procuratioris essent expressi, vel alias eorum auctoritate procuratioris instituto facta fuisse, aut ipsa universitas excommunicationis conscientia simul cum eis eundem procuratorem constitutet.

Procurator revocari potest expresse, & tacite, puta, si dominus per se incipiat causam tractare. h. d.

§. 16. Tamdiu autem durat quis procurator, quamdiu is, qui eum constituit, revocet, siue expresse, siue etiam tacite. Unde & si tu Titum simpliciter procuratorem constitueris, isque in judicio procuratioris nomine esse cooperit, deinde tu, siue ante item contestatam, siue post, ad causam ipsam venias, non ut ipsi assistas, sed ut causam eandem tractes, tractando causam Titum procuratorem revocare censeris: nisi quod non animo revocandi facias, vel expresse professus fueris, vel ex aliquibus apparente conjecturis.

Actus præcedens subsequentem limitat & interpretatur. h. d.

§. 17. Morte quoque constituentis definit quis esse procuratorem, quod interdum obtinet etiam re non integra. Nam si Praelatus, vel Rektor te pro beneficio suo, vel Ecclesia procuratorem constitutat, & tu vivente illo item contestatus

O o o o 2

a C. in criminis. 5. q. 3. gl. 1. in c. veniens. extr. de accus. b c. absens. §. vis. 3. q. 9. c. Extr. ne Cler. vel. Monach. d can. Monach. 16. queſt. 1. e Clem. 3. eod. tit. f can. 1. ext. de postul. g c. fin. extr. de postul. h c. intellectimus, extra. de jud. i c. fin. eod. tit. extr. k c. si quem. §. secus. eod. tit. in 6. l c. si quem. in princ. eod. tit. in 6.

c fin. §. fin. de procur. in 6. d c. insinuatione. & seq. extr. eod. tit. e c. in nostra. ext. de procur. in 6. f c. licet is. eod. tit. in 6. g Clem. 1. eod. tit. h Clem. fin. eod. tit.